

KASBIY TA'LIM JARAYONINI AXBOROTLASHTIRISH ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI TAYYORLASH METODIKASI

Azizov Dostonbek Sobir o'g'li

University of economics and pedagogy

NOTM, - Pedagogika || kafedraasi assistenti

azizovdostonbek92@gmail.com

+998978008043

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20637621>

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi ta'lim jarayonini axborotlashtirishga qo'yilgan zamonaviy talablarni ilmiy-metodik jihatdan asoslash masalasi qaraladi.

Ushbu maqoladan bo'lajak mutaxassislarini kasbiy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirish muammolari bilan shug'ullanuvchilar foydalanish mumkin.

Kalit so'zlar: Kasbiy faoliyat; bo'lajak o'qituvchilar; axborotlashtirish; talablar; ta'lim jarayoni; ilmiy-metodik; masala; asoslash; ma'lumotlarni yig'ish; tadqiqot obyekti; ko'rsatkichlar; ta'minot; axborotlar tizimi; ma'lumotlar bazasi; shakllantirish; axborotli ta'minot; uslubiy; ergonomik; takomillashtirish.

Ma'lumki “XXI asr-axborotlashtirilgan jamiyat sari asri” deb nomlanmoqda. Shu ma'noda qayd etish mumkinki, hayotimizning deyarli barcha jabhalarida ma'lumotlar, ma'lumotlar bazalari, axborotlar, axborotlar banki, axborot texnologiyalari, axborot tizimlari, ma'lumotlarni qayta ishlashning avtomatlashtirilgan tizimlari, ta'limni avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari kabi tushunchalar to'liq iste'molda foydalanilmoqda.

Mazkur maqolada ham aynan bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi ta'lim mazmunini axborotlashtirish jarayonini ilmiy-metodik jihatdan asoslash masalasi qaraladi.

Ushbu qo'yilgan masalani hal qilish uchun tadqiqot obyektiga oid ma'lumotlarni yig'ib, ularni axborot ko'rinishiga keltirish va bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi ta'lim jarayonini axborotlashtirishga tayyorlab qo'yish talabini keltirib chiqarmoqda [1-3]. Bu talab bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi ta'lim jarayonini axborotlashtirishni qat'iy algoritmik ketma-ketlik asosida olib borishni talab etadi. Buni biz tadqiqotimiz davomida quyidagi ketma-ketlikda amalga oshirdik:

1. Tadqiqot obyektiga oid ma'lumotlarni yig'ish. Bunda tadqiqot obyektiga oid ma'lumotlarni yig'ish va uni tadqiqot maqsad-vazifalari hamda ishchi farazini e'tiborga olgan holda mantiqiy ketma-ketliklarga ajratish masalasi qaraaladi. Buning uchun dastlab tadqiqot obyekting, ya'ni bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchisini kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonining o'ziga xos xususiyatlari muammoning quyilishi nuqtai nazaridan tahliliy o'rganilib chiqiladi va keyin quyidagi ketma-ketlikdagi bosqichlarda tadqiqot ishlari olib boriladi:

- tadqiqot manbai va unda qechadigan jarayonlar to'g'risida yig'iladigan ma'lumotlar turlarini (sonli va sifatli ma'lumotlar) aniqlash;

- tadqiqot manbai BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlash va unda kechadigan jarayonlar to'g'risida ma'lumotlarni qayta ishlash mezonlari ishlab chiqiladi.

- BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi ilmiy-metodik ta'minotni takomillashtirish muommosini “Tizimiy yondashuv” tadqiqot uslubi nuqtai nazaridan tahliliy o'rganib, uning qism tizimi va tizim elementlarini aniqlab, asoslab chiqiladi;

- BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirishga oid ko'rsatkichlar aniqlanadi va ular orasidagi aloqalar baholanadi;

- qolgan asosiy ko'rsatkichlar orasidagi funksional munosabatlar o'rganiladi;

- BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonini modellashtirishning algoritmik tizimi ilmiy-metodik jihatidan asoslanadi;

- BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashning ilmiy-metodik ta'minotini takomillashtirishga oid ma'lumotlar bazalari shakllantiriladi;

- shakllantirilgan ma'lumotlar bazalari negizida BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashga oid axborotlar tizimi va ularga mos axborotlar banki shakllantiriladi;

Ushbu bosqichning ahamiyatli tomoni shundaki, tadqiqot obyektini chuqur tahliliy o'rganish tadqiqot olib borish strategiyasini belgilab olishda va ishchi farazni asoslab olishda dastlabki funksional asos bo'la oladi.

2. Ta'minotlar bo'yicha ma'lumotlar bazasini shakllantirish.

Bunda BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi ta'minotlar tizimini shakllantirishga oid ma'lumotlar bazasini shakllantirish masalasi qaraladi va quyidagicha ta'minotlarga e'tibor beriladi:

- qonuniy –huquqiy hujjatlarga oid ma'lumotlar tayyorlanadi;

- meyoriy-huquqiy hujjatlarga oid ma'lumotlar to'plami tayyorlanadi;

- axborotli ta'minotni shakllantirishga oid ma'lumotlar to'plami tayyorlanadi;

- texnik ta'minotni shakllantirish uchun alohida majmua tayyorlanadi;

- dasturiy ta'minot bo'yicha ma'lumotlar tayyorlanadi;

- tashkiliy ta'minot bo'yicha ma'lumotlar tayyorlanadi;

- uslubiy ta'minot uchun materiallar to'plami tayyorlanadi;

- ergonomik ta'minot uchun ma'lumotlar to'plami tayyorlanadi va shu kabilar; Bu qayd etilgan ta'minotlar BTTO'sini kasbiy faoliyatga tayyorlashning ilmiy-metodik ta'minotlarni takomillashtirishga muhim didaktik asos bo'ladi.

3. Ilmiy-metodik ta'minotlar bo'yicha ma'lumotlar bazasini shakllantirish.

Bunda BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashning ilmiy-metodik ta'minotlar tuzilishini yaratishga oid ma'lumotlar bazasini shakllantirish masalasi qaraladi va quyidagi ta'minotlarga kuchli e'tibor qaratiladi:

- o'quv –didaktik ta'minot;

- o'quv –uslubiy ta'minot;

- o'quv –axborotli ta'minot;

- o'quv –dasturiy ta'minot;

- dasturiy-metodik ta'minot va shu kabilar.

Bu ularda o'zlashtirishi lozim bo'lgan fanning ma'zmun-mohiyati va unga tegishli bo'lgan barcha ma'lumotlarni o'zida aks ettirilgan bo'ladi. Bular qatoriga quyidagilar kiradi:

- mavzular ro'yxati va rejasi;

- ma'ruza mashg'ulotlariga tegishli nazariy ma'lumotlar va ularning mavzusini o'rganish rejasi bo'yicha bloklashtirilgan ko'rinishi;

- amaliy –laboratoriya mashg'ulotlariga tegishli mashg'ulotlar va bunda ta'lim oluvchidagi bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishlarni hisobga olgan holdagi savollar ketma-ketlikgi; amaliy topshiriqlar va mashqlar tizimi;

- laboratoriya mashg'ulotlari va ularni bajarishning texnologik xaritalari hamda topshiriqlari;

- masala va mashqlar, ijodiy topshiriqlar hamda laboratoriya va kurs ishlardagi -loyihalari)ni bajarish bo'yicha yo'riqnoma, ko'rsatmalar va shu kabilar.

4. Tayyorlash bosqichlariga oid axborotlar bankini shakllantirish.

Bunda BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi ilmiy-metodik ta'minotni takomillashtirish bosqichlariga oid axborotlar bankini tashkil etish masalasi qaraladi va dastlab BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi ilmiymetodik ta'minotni takomillashtirish bosqichlarini quyidagi ketmaketliklardagidek qilib ilmiy-metodik jihatdan asoslab olinadi:

- tayyorgarlik bosqichi;
- shakllantirish bosqichi;
- asoslovchi bosqich;
- joriy etish bosqichi.

Bu qayd etilgan bosqichlarning har biri uchun ma'lumotlar bazasi tuzilib olinadi va tuzilgan ma'lumotlar bazalaridan axborotlar banki tashkil etiladi.

Biz tomonimizdan shakllantiriladigan axborotlar bankining asosiy maqsadi BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashga oid ma'lumotlarni qayta ishlab, undan BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi ilmiy-metodik ta'minotni takomillashtirishda foydalanishdan iborat bo'lib, uning asosiy vazifasi esa BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonini olib borishda axborotli ta'minot tizimidan maqsadli foydalanishni amalga oshirish va ularning samaradorligini nazorat qilishdan iboratdir. Demak, raqamli texnologiyalar negizida BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlash ilmiy-metodik ta'minotni takomillashtirishning barcha bosqichlarida axborotlar bankiga murojaat qilinadi va ular asosida innovatsion ta'lim texnologiyalari yaratiladi. Bular esa BTTO' ni kasbiy faoliyatga tayyorlashning optimal variantlaridan birini qo'lga kiritishni kafolatlashlariga keng imkoniyatlar yaratadi.

5. Natijalarni baholashda jarayonlarni axborotlashtirish.

Bunda erishilayotgan natijalarni baholash jarayonini axborotlashtirish masalasi qaraladi. Buning uchun ta'lim oluvchidagi egallangan bilim, ko'nikmalar aniqlanadi. Bu quyidagidek ketmaketlikda olib boriladi:

- ta'lim oluvchining olib boriladigan mashg'ulotlar davomida o'z fikrini ayta olishi. Bunga butun o'quv yili davomida e'tibor berilib, baholab boriladi;

- ta'lim oluvchining manba bo'yicha mustaqil va tahliliy fikri borligi aniqlanadi. Bu suhbat orqali yoki test-savollariga javob berish orqali baholanadi:

- ta'lim oluvchining dars mashg'ulotlaridagi faolligi, ya'ni uning ma'noli va maqsadli savol bera olishi hamda o'z fikrini erkin ifoda eta olishi. Bu mashg'ulotlar davomida va so'nggi nazoratlar davrlarida aniqlanib, baholanib boriladi;

- ta'lim oluvchilarning mustaqil faoliyat yuritishda o'z ijodkorligiga va tajribasiga suyana olishlik ko'nikmasiga egaligi aniqlanadi. Bu mashg'ulotlardagi amaliy topshiriqlar va mashqlarni bajarishni nazorat qilish orqali amalga oshiriladi;

- ta'lim oluvchining axborot madaniyati bo'yicha boshlang'ich tushunchaga ega ekanligi aniqlanadi. Bu ta'lim oluvchining axborotlashtirish vositalari bilan bimalol "tillasha" olishligini tekshirish orqali amalga oshiriladi;

- ta'lim oluvchining ma'lumotlarni qayta ishlash ko'nikmalariga egaligi aniqlanadi. Bu ta'lim oluvchining tadqiqot obyekti haqidagi ma'lumotlarni yig'ish, tizimlashtirish va ularni kerakli manbalarga uzatish masalalarini hal qilishni tekshirish orqali amalga oshiriladi;

- ta'lim oluvchining mashg'ulot davomida bajarayotgan ishlari haqida axborot bera olish qobiliyati aniqlanadi. Bu ta'lim oluvchining olib borilgan mashg'ulotlar bo'yicha beradigan

mashg'ulotlarning tizimli va mantiqiy ketma-ketlikka egaligini aniqlash va baholash orqali amalga oshiriladi;

- ta'lim oluvchining ijodiy topshiriqlarga berilgan javoblari aniqlanadi. Bu ta'lim oluvchidagi kreativ fikrlash qobiliyatlarini aniqlash va baholash orqali amalga oshiriladi va shu kabilar. Bu qayd etilgan ketma-ketlik bo'yicha ta'lim oluvchidagi so'nggi nazorat o'tkaziladi. Bu egallagan natijalar DTS talablari bilan solishtirilib (taqqoslanib) pedagogik samaradorlik aniqlanadi.

Demak, xulosa o'rnida ta'kidlash mumkinki, bu tarkibiy qismning ahamiyatli tomoni shundaki, bu orqali BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashning ilmiy-metodik ta'minotini takomillashtirishdagi pedagogik samaradorlikni aniqlash va baholash mezonini ishlab chiqishga didaktik va axborotli asos tayyorlanadi va ular asosida BTTO'ni kasbiy faoliyatga tayyorlashni raqamli ta'lim texnologiyalari negizida tayyorlashga keng imkoniyatlar yaratiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. To'raqulov U.X. Bo'lajak o'qituvchilarning intellektual faoliyatni tashkil etishga tayyorgarligini takomillashtirish. ped. fan. fals. dokt. -PhD).....diss.-T., 2020, 187 b.
2. To'raqulov U.X. Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashning ilmiy-metodik ta'minotini ishlab chiqishga tizimiy yondashuv// Innovatsion yondashuvlar – ilm – fan taraqqiyoti kaliti sifatida: yechimlar va istiqbollari: Respublika miqyosidagi ilmiy – texnik anjumani materiallari to'plami.-Jizzax, 2020.-B. 318-322.
3. To'raqulov U.X., O'rozboyev S.E. Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida sharq mutofakkurlari asarlaridan foydalanishni texnologiyalashtirish // Abay Qunonboyev va sharq mutofakkirlarining pedagogik qarashlari: Xalqaro ilmiy– amaliy konferensisi materiallari.- Jizzax, 2020.- B. 108-110.